

ÄIDINKIELI I, TEKSTITAIDON KOE 11.9.2015 HYVÄN VASTAUKSEN PIIRTEITÄ

Alla oleva vastausten piirteiden, sisältöjen ja pisteitysten luonnehdinta ei sido ylioppilastutkintolautakunnan arvostelua. Lopullisessa arvostelussa käytettävistä kriteereistä päättää tutkintoaineen sensorikunta.

Tekstitaidon kokeen vastausten luonnehdinta koskee vain hyvän vastauksen sisältöjä. Muut arvioitavat piirteet on kuvattu kriteeritaulukossa, joka on ylioppilastutkintolautakunnan antamissa äidinkielen koetta koskevista määräyksistä.

www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/Ohjeet/Koekohtaiset/fi_maaraykset_aidinkieli.pdf

Tehtävä 1

Hyvässä vastauksessa tunteiden kuvaus perustellaan havainnoilla kielestä ja tyylistä. Painopiste on erittelyssä, ei tunteiden referoinnissa tai tulkinassa.

Katkelma perustuu **minäkertojan** kokemuksiin. Kertojan subjektiiviset tunteet Lottea kohtaan värittävätkin koko **kerrontaa**: *veripisara värähtää, kummallinen huumaus levittäytyy koko oloni ylle*. Hän tuntuu olevan läsnä lähes fyysisesti: hän puhuu ruumiinosista, *hiestä, hengityksestä, hermoista* ja tuo näin tunteidensa kuvaukset lähelle lukijaa. Lukija otetaan mukaan tuntemaan jopa jalkojen ja käsien kosketukset ja aistimaan *värähdykset ja kavahdukset*.

Tekstissä on runsaasti **tunnepitoisia huudahdussanoja eli interjektioita** (*ah, oi, ei*) sekä vailinaisia **huudahduslauseita** (*Mutta heikko!*) (*Kuinka valtaakaan tuo yksinkertainen laulu mieleni!*), joilla kuvataan rakkauden voimaa ja tunteen paloa. **Huutomerkkit** ja **ajatusviivat** lisäävät tekstiin kiihkoa.

Romanttinen kuvakieli sisältää liioittelevia metaforia ja vertauksia: Lotten *taivainen hengitys* huumaa, Werther itse kokee *vaipuvansa maahan kuin salaman iskemänä, soittaa klaveerillaan ihan enkelin lumolla*. Toivon ja epätoivon myllerryksessä Werther puhuu Wilhelmille suhteestaan Lotteen kiertoilmauksin: *jos nyt joskus kohottaisin käteni tuota taivasta, tuota luottamusta* – – tarkoittaen ilmeisesti fyysistä kontaktia.

Romantiikalle tyypillisesti kielletyn ja saavuttamattoman rakkauden aiheuttama epätoivo on kaiken aikaa läsnä. Se näkyy **sananvalinnoissa**, joilla Werther kuvaa omia tuntemuksiaan. Lotten tuttavallisuudet *repivät* minäkertojan sielua ja saavat hänet pohtimaan omaa *turmel-tuneisuuttaan*.

Wertherin moraalista dilemmaa kuvataan **vastakohta-asettelulla**: hän haluaa Lotten omakseen, vaikka taistelee samalla omia halujaan vastaan (*Hän on minulle pyhä. Kaikki halut vaikevat hänen edessään*). Oma ahdistustaan epätoivoisessa tilanteessa Werther kuvailee vihjaillen puhuessaan Wilhelmille kuin mies miehelle. Katkelman kirjemuoto ja puhuttelu (*Ja Wilhelm – – sinä ymmärrät mitä tarkoitan*) luovat tekstiin intiimin ja paljastavan **sävyn**.

1–2 pistettä:

Vastauksessa poimitaan tekstistä yksittäisiä kielen ja tyylin keinoja, joilla tunteita kuvataan.

3–4 pistettä:

Vastauksessa eritellään ja kuvaillaan Wertherin tunteita kielen ja tyylin kautta.

5–6 pistettä:

Vastauksessa eritellään jäsennellysti minäkertojan kuvaamia tunnekokemuksia ja osoitetaan perustellen, miten katkelmassa tunteet tulevat esiin kielen ja tyylin kautta. Ansioksi luetaan, jos katkelman tyyli liitetään romantiikan ajan tyyli-ihanteisiin.

Tehtävä 2

Reportaasi koostuu otsikosta, ingressistä, leipätekstistä, viidestä valokuvasta, karttakuvasta ja tietoiskumaisesta taustatekstistä. Hyvässä vastauksessa nähdään, miten eri elementeillä muodostetaan merkityksiä; näkemys paikkakunnasta syntyy tekstien ja kuvien sekä niiden välisten suhteiden kautta.

Tekstit:

Otsikko ja ingressi sisältävät ristiriidan, johon leipätekstissä etsitään selitystä. Millainen on Pelkosenniemen tulevaisuus?

- Pääosa teksteistä perustuu pelkosenniemeläisten haastatteluihin.
- Kunnanjohtaja ja professori uskovat paikkakunnan tulevaisuuteen ja taustatekstin mukaan luottavat erityisesti Pyhätunturin vetovoimaan.
- Nuoret pojat tunnustavat kotiseurakkautta humoristiseen sävyyn, ja hekin uskovat paikkakunnan elinvoimaisuuteen.
- Raskaana oleva paluumuuttaja näkee paikkakunnan pienuudessa sekä etuja että haittoja.
- ”Andy McCoy’n sukulaismies” ylistää Pelkosenniemeä, mutta hänen todistajanlausunnotaan tehdään koominen (*täällä pärjää, kun on kohtalaisen selvin päin*) ja siksi epäluotettava.

Kuvat:

Kuvilla on tekstikokonaisuudessa erilaisia funktioita. Ne voidaan nähdä pelkkinä kuvituskuvinä, joilla tekstiä havainnollistetaan. Toisaalta ne vahvistavat tai heikentävät tekstin teesiä. Sen lisäksi ne luovat tunnelmaa, huvittavat, säälistävät, luovat toivoa tms. Merkityskokonaisuus syntyy aina valinnoista: siksi on kiinnostavaa pohtia myös sitä, mitä ei ole valittu kuvien aiheeksi.

- Kuvissa vahvistetaan otsikon synnyttämää ristiriitaa.
- Kaikissa kuvissa on ihmisiä, jotka on kuvattu pelkosenniemeläisessä ympäristössä.

- Kuvien kohteet, kuusi miestä ja kaksi naista, heijastavat paikkakunnan sukupuolijakaumaa ja vahvistavat näin tekstissä esitettyjä näkemyksiä.

Teksti ja kuvat ovat jännitteisessä suhteessa keskenään. Jotkut haastateltavat (kunnanjohtaja ja professori) kiistävät teesin kuolemantuomiosta, kun taas useimmat kuvien kohteet antavat kriittisen vaikutelman. Kuvat vahvistavat tekstin humoristisia sävyjä.

Vastauksissa hyväksytään erilaisia tulkintoja: Pelkosenniemi on masentava paikka ilman tulevaisuutta, toisaalta jonkinlainen rappioromantiikka (juopottelu, tupakka, Andy McCoy) voidaan kokea positiivisena ja jopa houkuttelevana.

1–2 pistettä:

Vastauksessa tehdään havaintoja sekä kuvista että teksteistä.

3–4 pistettä:

Vastauksessa tehdään päätelmiä tekstien ja kuvien välisistä eroista ja yhtäläisyyksistä.

5–6 pistettä:

Vastauksessa on ymmärretty tekstien ja kuvien tehtävät merkityskokonaisuudessa. Siinä oivalletaan myös tekstien ja kuvien välinen jännite.

Tehtävä 3

Reportaasin ”Kuolemaantuomittu Pelkosenniemi juhlii” tekijät lähestyvät aihettaan yhdistämällä taustatietoja ja havaintojaan paikalta. Kokonaisuus rakentuu otsikosta, valokuvista, karttakuvasta, leipätekstistä sekä taustaksi nimetystä faktaosiosta. Näitä kaikkia voidaan arvioida tiedon luotettavuuden ja käyttökelpoisuuden näkökulmasta.

Julkaisupaikka ja tekijät: ”Kuolemaantuomittu Pelkosenniemi juhlii” on julkaistu arvostetussa sanomalehdessä, ja tekijät (toimittaja ja valokuvaaja) vastaavat siitä nimellään. **Tiedonlähteitä** ei kaikkia nimetä, mutta **esisopimuksen** nojalla lukija hyväksynee myös ne reportaasin tiedot, joiden lähdeettä kirjoituksessa ei erikseen ilmoiteta.

Kuvaukset paikkakunnan elinkeinoista ja investoinneista tarjoavat esitelmän tiedonlähteeksi soveltuvaa tietoa. Niitä on etenkin faktaosiossa: talous on kunnostettu säästöillä, laskettelu-turismin edellytyksiin on investoitu miljoonia, uudehko kulttuurikeskus houkuttelee vierailijoita, kaivosteollisuuden mahdollisuuksia tutkitaan.

Yleensäkin **luvut** lisäävät objektiivista vaikutelmaa: kunta on 350-vuotias, siellä asuu 954 ihmistä, paikkakunnalla on ollut kauppa vuodesta 1955, kulttuurikeskuksessa on käynyt 90 000 vierailijaa, 10 hengen työpaikka vastaa 500 hengen työpaikkaa Rovaniemellä jne.

Asiantuntijat välittävät kirjoituksessa käyttökelpoista tietoa: kunnanjohtaja Erkki Parkkinen tuntee elinkeinorakenteen ja työllistymisalueen; kunnallistalouden emeritusprofessori Pertti Meklin esittää asiantuntija-arvioita kunnan tulevaisuudesta. Eri-ikäisten **kuntalaisten haastattelut** eivät ole yleistettävää tietoa mutta tulevat lukijaa lähelle omilla todistajanlausunnoillaan. Tällaisetkin lausunnot voivat tarjota perustan **yleistyksille** ja soveltua siten esitelmään.

Reportaasi on laadittu **yleiskielellä**: jopa sitaateissa käytetään yleiskieltä paikallismurteen sijaan. Tekstin **rakenne** on jäsennelty, virkkeet rakentuvat täydellisistä lauseista, välimerkit ovat kohdillaan. Konventionaalinen **taitto** ja **fonttityypit** lisäävät luotettavuuden tuntua. **Valokuvat** lisäävät elämyksellisyyttä ja vakuuttavat siitä, että kuvaaja ja toimittaja ovat käyneet Pelkosenniellä, ja **karttakuva** toimii hyvänä havainnollistajana.

Hyvässä vastauksessa pohditaan myös reportaasin **rajoitteita** tiedon lähteenä. Reportaasi ei esimerkiksi anna juurikaan tietoa paikkakunnan historiasta. Reportaasin perusteella käsitys Pelkosenniestä jää loppujen lopuksi varsin kapeaksi.

1–2 pistettä:

Vastauksessa poimitaan yksittäisiä esimerkkejä esitelmään soveltuvista tiedoista.

3–4 pistettä:

Vastauksessa reportaasia eritellään sekä luotettavuuden että käyttökelpoisuuden näkökulmasta.

5–6 pistettä:

Vastauksessa reportaasia arvioidaan lähdekritiikin (sekä luotettavuus että käyttökelpoisuus) näkökulmasta ja havainnot perustellaan.

Tehtävä 4

Katri Valan runon puhuja kuvailee kokemuksiaan verhoillusti ja salaperäisesti. Täsmälliset tapahtuma-ajat ja -paikat jäävät arvoituksiksi, samoin runokirjeen saaja. Rakennetta ja kuvakieltä purkamalla kokemukset avautuvat.

Runossa kuvataan runon **puhujan** (runon minän) monenlaisia kokemuksia:

- erilaisia miljöökokemuksia (suuri kaupunki, pieni kaupunki, meri, laiva),
- aistikokemuksia (kuulo-, näkö-, haju-, maku- ja tuntoaisti),
- aistikokemuksien sekoituksia eli synestesioita (*taivas leimuaa äännettömänä*),
- eri aikatasojen kokemuksia (aamu, yö, nykyisyys, menneisyys),
- siirtymiä ajassa ja tilassa (*suuri valkea laiva vei, nyt olen kaukana talossa*),
- tunteiden kokemuksia (uupuneisuus, kaipaus, ikävä).

Runossa käytetään runsasta **kuvakieltä**, jonka avulla runon puhujan kokemuksia havainnollistetaan, täsmennetään ja väritetään: *kaupunki täynnä kosteita ja kuumia puutarhoja, kypsyt omenat, kirpeät kirsikat, tupakkain tuoksu, keltainen kuutamoinen, pitkät ruskeat jäsenet, sielun lempeä ja raskas tuoksu.*

Aistimusvoimaisen kuvakielen avulla runon puhuja viestii ikävästään ja kaipauksestaan, mutta myös hurmioituneesta elämäkokemuksestaan. Nykyisyys ja menneisyys sekoittuvat toisiinsa ja väkevät kokemukset niin nykyhetkestä kuin menneestä täyttävät runon puhujan tajunnan.

1–2 pistettä:

Vastauksessa runosta poimitaan joitakin runon puhujan kokemuksia.

3–4 pistettä:

Vastauksessa eritellään ja luokitellaan runon puhujan kokemuksia.

5–6 pistettä:

Vastauksessa luokitellaan ja yhdistellään syvemmin runon puhujan kokemuksia sekä luodaan jonkinlainen tulkinnallinen synteesi.

Tehtävä 5

Hyvässä vastauksessa eritellään monipuolisesti vaikuttamiskeinoja, niin argumentointia kuin retoriikkaa.

Tekstin **teesi** on se, että peruskoulu ei tunnista kaikenlaista lahjakkuutta ja arvostaa liikaa tietynlaista kunnollisuutta.

Vaikuttamiskeinoja on useita. Otsikko on muodoltaan **retorinen kysymys**, joka sisältää kritiikkiä peruskoulua kohtaan. Tekstissä kerrotaan **tunteisiin vetoavia tosielämän esimerkkejä** (kuvaukset tyttäreiden luonne-eroista, opettajien reaktiot ja palautteenanto) ja luodaan voimakas **vastakkainasettelu** (ihanneoppilas/häirikkö). Hienoinen **liioittelu** kuuluu myös tekstin retoriikkaan (*aina liian kovaa*).

Myös **rakenteella** pyritään vaikuttamaan lukijaan: Se alkaa **omakohtaisella kertomuksella** kirjoittajan tyttäreistä ja laajenee **yleistäväksi** koulukritiikiksi. Lopussa esitetään parannusehdotus, ns. hurskas toive.

Retorisista keinoista kenties näkyvimpiä ovat **näennäinen myönnyttely** (*olen toki iloinen*) ja **ironia** (*myönteisen palautteen lämmössä paistattelu*). Kirjoittaja **asettaa tunteensa esille** ja näin paljastaen huolestuneisuutensa. Lisäksi kirjoittaja näennäisesti **vähättelee** omaa huolestuneisuuttaan, ”olen hieman huolissani”, tarkoittaen että on tosi huolissaan.

1–2 pistettä:

Vastauksessa havaitaan joitakin tekstin vaikuttamiskeinoja.

3–4 pistettä:

Vastauksessa tekstiä eritellään sekä argumentaation että retoriikan avulla.

5–6 pistettä:

Vastauksessa muodostuu kokonaiskuva tekstin vaikuttamiskeinoista.